

Vergi toplayan görünmez el ve ek bütçe

Abdulkadir Kahraman

Orta Vadeli Program

2024 – 2026 dönemi Orta Vadeli Program (OVP) hazırlıkları devam ederken 2023 yıl Ek Bütçe Kanunu (7457 sayılı Kanun) TBMM’de kabul edilerek, 27 Temmuz 2023 tarihi itibarıyla yürürlüğe girdi. 6 Şubat 2023’te oluşan Kahramanmaraş ili Pazarcık ve Elbistan ilçeleri merkezli depremlere bağlı harcamalar başta olmak üzere kamu idarelerinin ödenek ihtiyaçlarının karşılanması gerekçesiyle hazırlanan 1.119.514.513.000 TL’lik ek bütçe kanun teklifi yasalaştı. Ek bütçenin finansmanının aşağıdaki gelir artışlarıyla karşılanması öngörülmektedir:

Gelir Türü	(Milyon TL)
Vergi gelirleri	1.150.496
Teşebbüs ve mülkiyet gelirleri	31.504
Diğer Gelirler	12.288
Sermaye gelirleri	2.840
Alacak Tahsilatı	1.868
Brüt Gelir	1.198.996
Red ve İadeler (-)	(79.481)
Net bütçe geliri	1.119.515

Görüldüğü üzere ek bütçenin %96’sı vergi gelirlerinden ibaret.

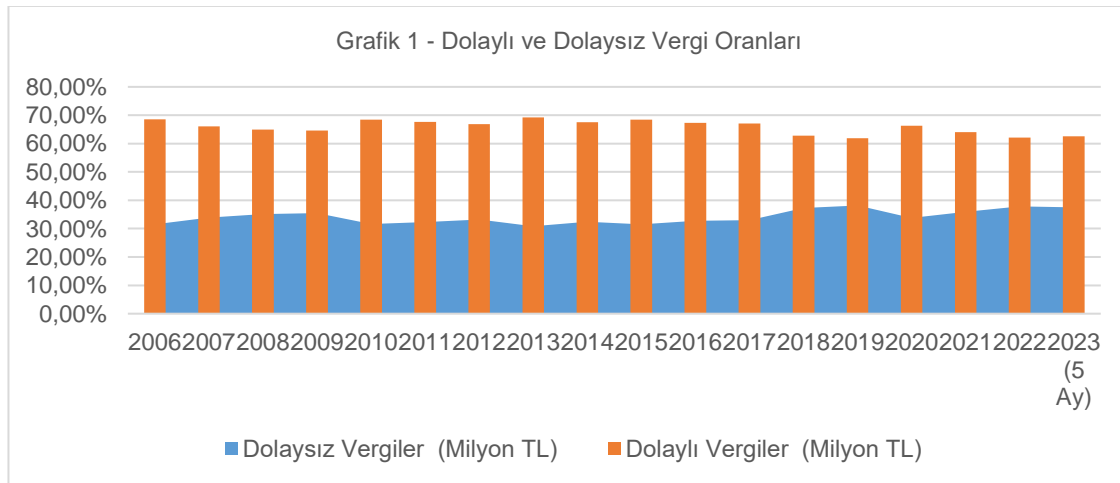
Hangi vergi ne kadar artacak?

2023 ek bütçesindeki vergi gelirleri, 2022 bütçe gerçekleştirmeleri ve 2023 bütçe vergi gelirleriyle kıyaslandığında ortaya çıkan artışlar aşağıdaki gibidir:

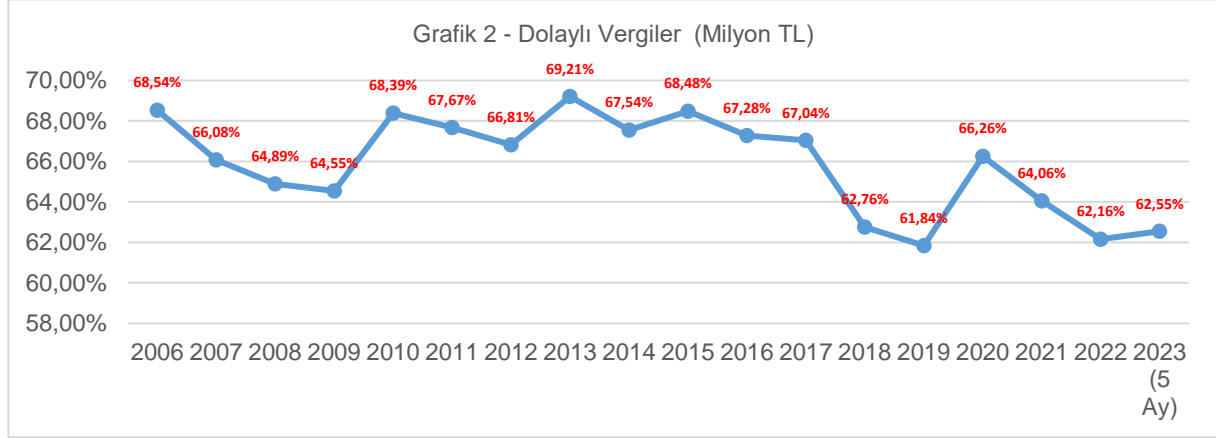
	2023 Bütçe (Mil. TL)	2023 Ek Bütçe (Mil. TL)	2023 Toplam Bütçe (Mil. TL)	Ek Artış (%)	2022'ye Göre Artış (%)
Vergi Gelirleri	3.199.534	1.150.496	4.350.031	36,0	84,8
1. Dolaysız Vergiler	1.114.132	369.530	1.483.662	33,2	71,7
a) Gelir Vergisi	495.040	203.186	698.226	41,0	95,9
Beyana Dayanan Gelir Vergisi	34.329	9.578	43.906	27,9	132,7
Gelir Vergisi Tevkifatı	453.268	189.131	642.398	41,7	95,2
b) Kurumlar Vergisi	619.092	166.344	785.436	26,9	54,8
Beyana Dayanan Kurumlar Vergisi	170.412	10.760	181.171	6,3	1873,7
Kurumlar Geçici Vergisi	447.944	80.508	528.452	18,0	6,2
Ek Vergi (7440 Sayılı Kanun)	35.901	74.000	109.901	0,0	-
2. Mülkiyet Üzerinden Alınan	42.734	33.366	76.099	78,1	186,6

Vergiler					
b) Motorlu Taşıtlar Vergisi	38.726	32.663	71.389	84,3	202,2
3. Dolaylı Vergiler	824.090	673.721	1.497.812	81,8	120,7
a) Dahilde Alınan KDV	203.560	309.991	513.551	152,3	193,2
Beyana Dayanan KDV	184.870	282.391	467.261	152,8	198,3
b) ÖTV	510.615	307.566	818.181	60,2	94,9
Petrol ve Doğalgaz Ürünleri (I)	85.012	112.511	197.523	132,3	157,3
Motorlu Taşıtlar (II)	203.556	142.865	346.421	70,2	107,3
Alkollü İçkiler (III-a)	55.315	7.666	62.981	13,9	44,1
Tütün Mamülleri (III-b)	126.005	20.277	146.282	16,1	44,4
Dayanıkları Tüketim ve Diğer Mallar (IV)	35.824	21.963	57.787	61,3	116,1
c) BSMV	75.076	33.187	108.263	44,2	84,6
d) Şans Oyunları Vergisi	13.101	13.178	26.279	100,6	155,1
e) Özel İletişim Vergisi	12.265	2.117	14.382	17,3	54,7
f) Dijital Hizmet Vergisi	7.173	1.982	9.155	27,6	67,2
g) Konaklama Vergisi	2.300	5.700	8.000	247,8	-
4. Dış Ticaretten Alınan Vergiler	1.056.842	41	1.056.883	0,0	60,6
a) Gümrük Vergileri	121.791	0	121.791	0,0	59,2
b) İthalde Alınan KDV	931.406	0	931.406	0,0	60,9
c) Diğer Dış Ticaret Gelirleri	3.645	41	3.686	1,1	44,0
5. Damga Vergisi	55.512	30.302	85.813	54,6	104,6
6. Harçlar	105.225	28.689	133.914	27,3	74,4
7. Sınıflandırma Dışı Diğer Vergiler	1.000	14.668	15.668	1466,8	107,3

2006 -2023 döneminde Türkiye’de yıllar itibariyle vergi dolaylı vergi dolaysız vergi oranları %30 - %70 aralığında dağılım göstermektedir (Tablo - 1).

Aynı dönemde dolaylı vergilerin toplam vergiler içindeki oranı ise aşağıdaki gibidir:

Ek bütçe dahil 2023 yılı bütçesi toplam vergi gelirlerinin dağılımı yukarıdaki tablodan farklı olmayıp şu şekildedir:

Vergi Türü	2023 Bütçe Payı (%)
Dolaysız Vergiler	34,11
Dolaylı Vergiler	64,14
Servet Vergileri	1,7

Sonuç olarak ek bütçe sonrasında ek bütçe vergi gelir hedefleri oldukça iddialıdır.

	(Milyon TL)	2023 Bütçesine Göre Artış Oranı (%)
Gelir Vergisi	203.186	41,0%
Kurumlar Vergisi	166.344	26,9%
Dahilde Beyana Dayanan KDV	282.391	152,8%
Ek Vergi	74.000	Yeni
MTV	32.663	84,3%
ÖTV	307.566	60,2%
BSMV, Damga Vergisi & Harçlar	92.178	42,0%

2023 -2025 OVP'sine göre merkezi yönetim bütçesi vergi gelirlerinin GSYH'ya oranının %17,2 olması beklenmektedir. Ancak 2023 yılı büyüme oranı OVP'dekinden daha yüksek olmadığı takdirde ek bütçe ile öngörülen vergilerin GSYH'ya yükselecektir. Diğer bir deyişle özel sektör ve hanehalkı harcamaları vergi ödemelerine aktarılacağından büyüme oranının düşme olasılığı yükselmekte ve durgunluk riski gündeme gelmektedir.

Vergi toplayan görünmez el kim?

Bütçe hedeflerin gerçekleşmesi için hazineye en büyük destek nereden gelir? Kesinlikle enflasyondan. Birçok iktisatçı tarafından enflasyon gizli bir vergi olarak tanımlanır. Bu nedenle, hazinenin vergi gelir hedeflerini yakalamasında en büyük yardımcısı görünmez el enflasyon olacak. Enflasyon, tarife kaymasına (personele yapılan zamların daha yüksek

dilimler ve oranlara kayması) neden olarak daha fazla dolaysız vergi geliri toplanmasına imkan verir. Ayrıca enflasyon muhasebesi olmadığı için reel olmayan fiktif kazançlar üzerinden vergi ödenmesi de vergi gelirlerini artırır. Enflasyon, gizli bir vergi olduğu için vergilemedeki kanunilik ilkesine de aykırılık oluşturur. Enflasyon reel geliri değil fiktif geliri vergilendirmektedir.

Ek bütçe ile öngörülen gelir vergisinin (gerçek kişi gelir vergisi) %93,1'i gelir vergisi tevkifatı (189.131 milyon TL) olarak toplanması beklenmektedir. Bilindiği üzere bu vergi çalışanların ücret ödemelerinden kaynakta kesilir ve hazineye ödenir. Diğer bir deyişle ek bütçenin %16,4'ü ücret gelirlerinden alınacak tevkifat olup, bunun anlamı ücret geliri elde edenlerin daha fazla vergi yüküne katlanmasıdır.

OVP ve vergileme politikalarında ne değişmeli?

Bütçenin hazırlanma sürecinde önemli bir adım olan Orta Vadeli Program (OVP), makro politikaları, ilkeleri, hedefleri ve hedeflerle ilgili gösterge niteliğindeki temel ekonomik büyüklükleri, gelecek üç yıla ait toplam gelir ve gider öngörülerini, bütçe dengesi ve borçlanma ihtiyaçları ile kamunun ödenek sınırlarının çerçevesini çizen ana politika belgesidir. OVP'de kamu maliyesinde önemli yeri olan vergi gelirlerine ilişkin politika ve önlemler de yer alır.

Hazırlıkları süren 2024 – 2026 dönemi OVP'de küresel ve ulusal ekonomideki gelişmelerin ışığında izlenecek vergi politikalar kamuoyuyla paylaşılmalıdır. Özel sektör ve doğrudan yabancı yatırımcılar tarafından yatırım bekleniyorsa; vergide öngörülebilirlik artırılmalı, vergilemede ödeme gücü ve verginin genelliği (eşitlik) ilkeleri ışığında bir yol haritası somut bir şekilde ortaya konulmalıdır. Mevcut vergi tabanına vergi oran artışları ve ek vergi yükümlülükleri ile vergi koymak yerine, vergi tabanını genişletici adımlar atılmalıdır. Somut öneriler:

- “Küresel asgari kurumlar vergisi” uygulaması için bir strateji belirlenmeli ve Türkiye mukimi çok uluslu şirketlerin görüşü alınarak bu konuda öngörülebilirlik sağlanmalı,
- Safi kazancın vergilemesi esası ile reel kazanç vergilemesine yönelik mekanizmalar vergi mevzuatına dahil edilmeli:
  - o Enflasyon düzeltmesi uygulamasına başlanmalı,
  - o Enflasyon nedeniyle “son giren ilk çıkar” (LIFO) uygulaması geri getirilmeli,
  - o Reel kazancı vergilemede kullanılan “indirim oranı” uygulamasının kapsamı genişletilmeli,
  - o Gelir vergisi tarifesinin güncellenmesi için hem vergi dilimleri hem de oranları gözden geçirilmeli (daha fazla dilim ve geniş dilim tutarları ile farklı daha fazla vergi oranları),
- Ücret ve serbest meslek kazançlarında olduğu gibi (dördüncü gelir diliminde yer alan tutarın aşılması), belli tutarı aşan para ve sermaye piyasası gelirlerinin beyan kapsamına alınması (ancak bu kazançların enflasyondan kaynaklanan fiktif kısmı elimine edilerek reel kazanç vergilenmeli),
- Mali disiplin kriterleri gibi vergi affı çıkarmama politikası benimsenerek kamuoyuna güvence verilmeli, afların vergi moralini (ahlakını) bozmasının önüne geçilmeli,
- Modern vergi sistemlerinde terk edilmiş ve etkinliği tartışma konusu olan “servet vergisi” uygulamalarından kaçınılmalı, servet vergileri için adres gösterilen 1 milyon üzeri mevduat hesap sahibi sayısından hareketle suni servet vergisi iştahı kabartılmamalı; vergisi ödenmemiş gelir kaynaklarına yönelmeli (otomatik bilgi

değişiminden elde edilen büyük vergi verisinin işlenmesi ve beyan dışı gelirlerin vergilenmesi gibi).

Bu yazı Ekonomist dergisinin 23 Temmuz 2023 tarihli 2023/15. sayısında yayınlanmıştır.

Bu makalede yer alan açıklamalar, yazarının konu hakkındaki kişisel görüşünü yansıtmaktadır. Makaledeki bilgi ve açıklamalardan dolayı EY ve/veya Kuzey YMM ve Bağımsız Denetim A.Ş.'ye sorumluluk iddiasında bulunulamaz. Mevzuatın sık değiştirilen ve farklı anlayışlarla yorumlanabilen yapısı nedeniyle, herhangi bir konuda uygulama yapılmadan önce konunun uzmanlarından profesyonel yardım alınmasını tavsiye ederiz.